

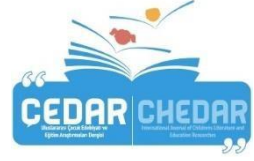

Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

Cilt: 6, Sayı:2, 2023, Sayfa: 59 - 84

International Journal of Children's Literature and
Education Researches

Volume:6, Number:2, 2023, Page: 59 - 84

Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Düşünceleri, Tutumları ve Tutumlarını Etkileyen Faktörler*

Berfin TAŞ**
Türkiye

Hatice FIRAT***
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye

Geliş Tarihi / Submitted: 15 / 06 / 2023 Kabul Tarihi / Accepted: 03 / 08 / 2023

Özet: Bu çalışmayla gelecekte topluma rehberlik etme sorumluluğunu üstlenecek olan öğretmen adaylarının; çocuk hakları ve eğitimi konusundaki düşüncelerini, konuya ilişkin tutumlarını ve tutumlarına etki eden faktörleri belirlemek amaçlanmaktadır. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli temel alınarak tasarlanmıştır. Araştırma Ekim-Kasım 2022 tarihleri arasında 159 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiş; veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen, iki bölümden oluşan bir anket ve "Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği" (ÇHTÖ) ile toplanmıştır. Çalışmada, öğretmen adaylarının çocuk hakları kavramını daha çok "çocukların ve çocuk haklarının korunması" şeklinde algıladıkları belirlenmiştir. Katılımcıların tamamına yakını, öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmekte ve bunun nedenini mesleklerinin çocuklara yönelik olması ile açıklamaktadır. Öğretmen adayları, çocuk hakları eğitiminin ortaokul döneminde verilmesi gerektiğini düşünmekte, çocuk hakları konusunda daha çok internet, öğretmen ve sosyal medya kaynaklarından bilgi almaktadırlar. Öğretmen adaylarına göre öğretmenler tarafından en çok dikkat edilmesi gereken çocuk hakkı "eğitim hakkı", çocuk hakları eğitiminde en çok sorumluluğu bulunan kişiler aile ve öğretmenler, çocuk hakları eğitimi vermesi gereken kurumlar ise MEB ve YÖK'e bağlı eğitim kurumlarıdır. Çocuk hakları eğitimi konusunda katılımcıların sunduğu önerilerde çocukların eğitimi ile aile ve toplumun bilinçlendirilmesi, çocuk haklarının uygulanmasının yaygınlaştırılması vb. düşünceler öne çıkmaktadır. Araştırmanın sonucunda, öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin olumlu tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının çocuk haklarına karşı olumlu tutuma sahip olmalarında öğrenim gördükleri öğretmenlik programı, cinsiyet, lisans öğrenimi öncesinde ve sonrasında çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumu, en uzun süre yaşanan yer, aile tipi, anne ve baba eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yılda okunan kitap sayısı ve kardeş sayısı alt faktörleri açısından anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Hakları, öğretmen adayları, tutum, tutuma etki eden faktörler, eğitim

Abstract: This study aims to identify the thoughts, attitudes, and factors influencing the attitudes of future teachers, who will assume the responsibility of guiding society, regarding children's rights and education. The research is designed based on the survey model, which employs quantitative research methods. The study was conducted with 159 teacher candidates between October and November 2022. Data were collected through a questionnaire consisting of two sections, developed by the researchers, as well as the "Attitude Scale Regarding Children's Rights" (ASCR). The findings of the study reveal that teacher candidates predominantly perceive the concept of children's rights as "the protection of children and their rights." Nearly all participants hold the belief that teacher candidates should possess knowledge about children's rights, with their professional orientation towards children being a key explanation for this necessity. Teacher candidates opine that children's rights education should be provided during middle school and primarily seek information about children's rights from internet sources, teachers, and social media platforms. According to teacher candidates, the most crucial child right requiring careful attention from teachers is the "right to education," while parents and teachers are regarded

* Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı tarafından desteklenmiştir.

** 0009-0008-0171-4888, berfintas02@hotmail.com

*** Sorumlu Yazar, Prof. Dr., 0000-0001-8300-5189, haticefirat@mu.edu.tr

as the most responsible individuals for children's rights to education, and educational institutions affiliated with the Ministry of Education (MEB) and the Council of Higher Education (YÖK) are identified as the establishments tasked with delivering children's rights education. The recommendations put forward by the participants regarding children's rights education underscore the significance of simultaneously educating and raising awareness among both children and their families and communities, as well as promoting the widespread implementation of children's rights. The study's findings demonstrate that teacher candidates exhibit a positive attitude toward children's rights. Moreover, the sub-factors of their having a positive attitude towards children's rights, such as the teacher education program in which they are enrolled, gender, prior and postgraduate coursework related to children's rights, the duration of their longest place of residence, family structure, parental education level, income level, the annual number of books read, and the number of siblings, were found to yield no significant differences.

Keywords: Children's Rights, teacher candidates, attitude, factors affecting attitude, Education

Giriş

Çocuk kavramı, gelişim özelliği temel alındığında bebeklik ile ergenlik arası (2-14 yaş) dönemdeki kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Buna karşın Türk Medeni Kanunu'na göre ergenlik 18 yaşın doldurulmasıyla başlamakta, dolayısıyla bireyler 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmektedir (Akyüz, 2001). Aynı şekilde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) de 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayıldığı (www.unicef.org; Çocuk vakfı, 2011) ifade edilmektedir. “Çocuk olarak tanımlanan bireylerin sahip olduğu yetkiler ve kazançlar” ise çocuk hakları kavramı ile ifade edilmektedir (Uçuş ve Şahin, 2012).

Çocuk hakları, genel anlamda insan hakları içinde değerlendirilse de Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ayrıca bir sözleşme ile benimsenmiş ve koruma altına alınmıştır. Bu kavram, kaynaklarda “çocuğun insan olması, aynı zamanda da bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tümü” (Maltepe ve Bayram, 2011), “çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlakî ve ekonomik bakımlardan özgürlük ve haysiyet içinde, sağlıklı ve normal biçimde yetişebilmesi için ona hukuk kuralları ile tanınan yetkiler ve menfaatler” (Akyüz, 1999) olarak tanımlanmaktadır. UNİCEF'e göre ise çocuk hakları “Belirli bir eylem ve davranışlardan korunma, belirli şeyleri yapabilme, kendini ifade edebilme ve kendi hayatını ilgilendiren konularda söz sahibi olma ve belirli şeylerden ya da hizmetlerden yararlanma hakları”dır (Şirin, 2012). Uçuş ve Şahin (2012) “çocuk hakları” kavramını, “kanunen ve toplumsal normlara bağlı olarak, dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve politik açıdan nitelendirilen hakların hepsini birden içine alan evrensel bir kavram” olarak açıklamaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, BM tarafından kabul edilen ve tarihte en geniş kabul gören insan hakları belgesidir. ÇHS, 54 maddeden oluşmakta ve çocuk haklarını düzenleyen en önemli ve kapsamlı belge olarak nitelendirilmektedir. 20 Kasım 1989'da kabul edilen ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğü giren sözleşme, Türkiye tarafından da 1990 yılında imzalanmıştır (Cılga, 2001; Onursal, 2011; Hacettepe Üniversitesi, 2003). ÇHS'de çocukların kendilerini ilgilendiren bütün faaliyetlerde yüksek yararının gözetileceği, çocuklar arasında ayırım gözetilmeyeceği belirtilmektedir. Bunun dışında çocuklara yeteneklerinin geliştirilmesi, yaşama ve gelişme, isim ve vatandaşlık, kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini serbestçe ifade etme, sınırsız ve ihmalden korunma, sağlık ve sağlık hizmetleri alma, sosyal güvenlik, eğitim, dinlenme-serbest zamanı değerlendirme ve kültürel etkinlikler (oyun); çalışma, şiddet, uyuşturucu ve cinsel sömürüden korunma vb. birçok temel hak tanınmaktadır (www.unicef.org). Bu noktadan hareketle çocuk haklarının genel olarak, medeni haklar, kişisel haklar, ekonomik haklar, sosyal ve kültürel haklar olarak şekillendiği görülmektedir (Akyüz, 1999; Akyüz, 2000).

Çocukların eğitimi; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal açılardan nitelikli toplumun yaratılmasında etkilidir. Bu doğrultuda ÇHS'de “nitelikli insan” yetiştirilmesini hedeflemektedir (Cılga, 1999). Sözleşmenin amacına karşın araştırmalar, özellikle ülkemizde çocuk haklarını tanıtmaya ve yaygınlaştırma noktasında iyi işleyen bir sistem kurulmadığını, çocuk haklarının toplum tarafından bilinmediğini, benimsenmediğini dolayısıyla da ülkemizde çocukların etkin vatandaşlar olarak görülmediğini ortaya koymaktadır (Ersoy, 2012; Polat, 2006). Oysa çocukların toplumsal yaşamda etkin vatandaş olarak yer almaları ancak haklarını bilmeleri ve kullanabilmeleriyle mümkündür

(Balbağ, 2016). Bu nedenle yetişkinlerin çocuk haklarını bilerek bu haklara saygı göstermesi, çocukların da yeri geldiğinde haklarını arayabilmesi ve yetişkin olduğunda bu haklara saygı gösterebilmesi için çocuk hakları konusunda bilgi edinmeleri gerekmektedir. Kısacası sözleşmede belirtilen hedeflere ulaşılması çocuk hakları eğitimi ile mümkündür.

ÇHS'nin 42. maddesinde yer alan "Taraflar Devletler, sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt eder" (www.unicef.org) ifadesiyle sözleşmeyi imzalayan devletler, sahip oldukları haklar konusunda çocukların bilgi edinmelerini sağlama görevini üstlenmiştir. Kısacası çocuklara haklarını kullanabilmeleri için öncelikle haklarının ne olduğunu, bu hakların onlara ne için verildiğini ve haklarını nasıl kullanabileceklerini öğretmek, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu taraf devletlerin temel sorumluluklarından biridir. Oysa yapılan araştırmalar, Türkiye'de ve dünyada çocuklara haklarının öğretilmesi konusunda istenilen düzeye ulaşamadığını, çocukların haklarını genel olarak bilmediğini ortaya koymaktadır (Ersoy, 2011; Şirin, 2011). Çocukların kişisel değer ve tutumlarını geliştirdikleri, vatandaşlık yeterliklerini kazandıkları dönem olması açısından ilköğretim dönemi, çocuk hakları eğitiminde önemli bir yere sahiptir ve bu nedenle çocuk hakları eğitimine erken yaşlarda başlanmalıdır (Ersoy, 2011; Maltepe ve Bayram, 2011). Çocuklar, çocuk hakları eğitimiyle hak ve sorumluluklarını, insan haklarını, başkalarının haklarına saygı duymayı öğrenmekte; sorumluluk almayı, eşitlik vb. demokratik değerleri edinebilmekte, ayrıca haklarını kullanırken görüşlerini dile getirmek, hak ihlallerini tanımak gibi birçok etkili vatandaşlık yeterliklerini kazanabilmektedirler (Howe ve Covell'den akt. Ersoy, 2011).

Araştırmalara göre insanların çocuk haklarını öğrendikleri temel kaynaklar okul ve ders kitaplarıdır (Ersoy, 2011; Ersoy, 2012; Fırat, 2013). Okul, çocukların haklarını öğrendikleri ve eğitim hakkını elde ettikleri kurum olma özelliğine sahiptir (Yavuzekinci ve Tatlı, 2020). Okullarda çocuk haklarının öğretilmesi ve uygulanmasından sorumlu olan kişiler ise öğretmenlerdir. "Eğitim sistemi içerisinde çocukların haklarıyla ilgili bilgi alabileceği temel kaynak öğretmen olduğu için bu süreçte eğitimcilerin çok önemli bir rolü olduğu kuşkusuzdur. Sözleşme'nin 42. maddesinde de ifade edildiği gibi çocuk hakları uygulamalarının etkili ve başarılı olabilmesi, öğretmenlerin çocuk hakları konusunda eğitilmelerine ve planladıkları öğrenme süreçlerinin etkililiğine bağlıdır" (Uçuş ve Şahin, 2012).

ÇHS'de taahhüt edilmesine rağmen çocukların hakları konusunda yeterli bilgi sahibi olamamaları üzerine BM, 1991'de üye ülkelere eğitim programlarında çocuk haklarına yer verilmesi önerisini sunmuştur. Bu doğrultuda Türkiye'de 2004 yılından sonra bazı derslerin öğretim programında içerik, çocuk hakları ile ilişkilendirilerek verilmeye başlanmıştır. Günümüzde öğretim programlarının temel amaçlarından biri öğrencilerin haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olmalarını sağlamaktır (MEB, 2018). Okul Öncesi Eğitim Programında (MEB, 2013) *Sosyal ve Duygusal Gelişimle İlgili Kazanımlar, Göstergeleri ve Açıklamaları*, 4.2. *Etkinlik Çeşitleri ve Açıklamaları*, *Oyun Etkinliği* başlıkları altında çocuk hakları konusuna yer verilmektedir:

Kazanım 6. Kendisinin ve başkalarının haklarını korur.

Göstergeleri: Haklarını söyler. Başkalarının hakları olduğunu söyler. Haksızlığa uğradığında neler yapabileceğini söyler. Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler.

Açıklamaları: Çocuk Hakları Sözleşmesi temelinde çeşitli etkinliklerle çocuklarda farkındalık oluşturulmaya çalışılmalıdır. Bütün etkinliklerde hak temelli bir uygulama yapılmaya dikkat edilmelidir. Bu konu ile ilgili çocukların düzeylerine uygun kitaplar okunmalı, görseller incelenmeli, afişler sınıfa asılmalıdır.

4.2. Etkinlik Çeşitleri ve Açıklamaları, Oyun Etkinliği:

"... Çocukların çok yönlü gelişimini göz ardı eden akademik hedeflere odaklanmış okullarda çocukların bu oyun türünde oyun oynaması çok sınırlı olabilir, bu nedenle *çocukların oyun oynama haklarını koruyacak* tüm tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bütün günlük okul programlarında sabah okula gelişte ve akşamüstü okuldan ayrılmadan önce yapılandırılmamış oyun ortamlarında serbest oyun oynanması mutlaka sağlanmalıdır."

Özellikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2018) öğrencilerin, "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, *haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını*

yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri”nin amaçlandığı ifade edilmektedir. Ayrıca 4. sınıf (Etkin Vatandaşlık), 5. sınıf (Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık) ve 7. sınıf (Birey ve Toplum) kazanımları içerisinde çocuk haklarına ilişkin kazanımlara yer verilmektedir:

“SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’deki maddeler ele alınır.

SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.

SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.

SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur.

SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir. Özel hayatın gizliliği, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı ile kitle iletişim özgürlüğü arasındaki ilişki ele alınır” (MEB, 2018).

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (MEB, 2019), 1. sınıftan 8. sınıfa kadar (ilkokul ve ortaokul) tüm sınıflar düzeyinde çocuk hakları konusuna ders kitaplarında “*Hak ve Özgürlükler*” teması içerisinde yer verilmesi önerilmektedir. Hayat Bilgisi dersinin 1. sınıf kazanımları arasında yer alan aşağıdaki açıklama, bu dersin de çocukları hakları bağlamında yeri olduğunu göstermektedir.

“HB.1.4.4. Çevresindeki kişilerle iletişim kurarken güvenlik kurallarını uygular. İnsanlarla iletişimde kişisel haklarını ihlal eden herhangi bir davet veya teklifle karşılaştığında etkili reddetme davranışı gösterme üzerinde durulur” (MEB, 2018).

Çocukların ihmal, suistimal, cinsel sömürü, uyuşturucu, şiddet, çalışma hayatı vb.den yeterli ölçüde korunamadığı, eğitim ve sağlık hizmetlerinden eşit yararlanamadığı vb. pek çok sorunun yaşandığı dünyada, bu durumun önüne geçilebilmesi için hem çocukların hem yetişkinlerin çocuk haklarını bilmesi, bu haklara saygı duyması, benimsemesi ve koruması gerekmektedir. Bu noktada çocuklara haklarının ve bu haklardan nasıl yararlanacaklarının öğretilmesi daha da önemli ve gerekli bir hâle gelmektedir. Çocuk hakları eğitimi, çocuklara okul öncesi dönemden itibaren verilmeye başlanmalı, ilkokul ve ortaokul yıllarında geliştirilerek devam ettirilmelidir. Çocuk haklarının kâğıt üstünde kalmaması açısından toplumun bütün katmanlarına, çocuklardan ailelere, sağlık çalışanlarına ve özellikle akademisyenlere, öğretmenlere kısaca tüm çocuk profesyonellerine bir farkındalık oluşturulmalıdır (Dağ vd., 2015).

Öğretmenler, bilgi toplumunun gereklerini yerine getirmek ve bir lider olarak sorumlu olduğu sınıfı, okulu, hizmet verdiği çevre ve toplumu yönlendirmek ve aydınlatmakla görevlidir (Karataş, 2020; Özkan, 2005). “Okulun temel yapı taşı ise öğretmendir. Öğretmenin çocukların haklarını öğrenmesi, korumasında ve kullanmasında kritik bir rolü vardır. Bu bağlamda çocuklara hizmet vermek amacıyla yetiştirilen öğretmen adaylarının, idealde mesleğe başlamadan önce çocuk haklarına ilişkin belli bir bilinç düzeyine sahip olmaları beklenmektedir” (Yüksel ve Yazıcı, 2019). Dolayısıyla okul öncesi öğretmenleri ile ilkokul ve ortaokul düzeyinde Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerini yürütecek olan öğretmenler ve öğretmen adayları; çocuk hakları konusunda donanımlı, bu hakları bilen, benimseyen, çocuk haklarına karşı olumlu tutuma sahip bireyler olmalıdır. Öğretmenlerin çocuk hakları eğitimindeki yerini açıklayabilmek için onların çocuk haklarına yönelik tutumları konusunda bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Bu bakımdan çocuklara haklarını tanıtmaya sorumluluğu taşıyan öğretmenlik programlarında öğrenim gören, çocuklara rol model olacak, topluma liderlik edecek olan öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin düşünceleri, tutumları ve tutumlarında etkili olan faktörleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılması önem taşımaktadır.

Alanyazına bakıldığında, tutuma yönelik araştırmaların (Karaman Kepenekçi ve Baydık, 2009; Yaşar Ekici, 2014; Leblebici ve Çeliköz, 2017; Yüksel ve Yazıcı, 2019) oldukça sınırlı olduğu, var olan çalışmaların daha çok Okul Öncesi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği Programlarından birini temel aldığı (Kop ve Tuncel, 2010; Doğan vd., 2014; Bilir Seyhan ve Arslan Cansever, 2016; Kuru Çetin ve Taşkın, 2016; Kardeş vd., 2017; Kozikoğlu, 2019; Yılmaz, 2019) görülmektedir. Konunun muhatabı olan tüm öğretmenlik programlarına yönelik veri ve değerlendirmeler içeren çalışmalar ise

yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin düşünceleri, tutumları ve bu noktada etkili olan faktörlere yönelik bütüncül veri ve değerlendirmeleri ortaya koyabilecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yönüyle çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma; Okul Öncesi, Sınıf, Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenliği Programları'nda öğrenim gören öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin düşüncelerinin, tutumlarının ve tutumlarında etkili olan faktörlerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmayla konuya ilişkin yapılacak araştırma ve planlamalara rehberlik edilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır;

1. Öğretmen adaylarının çocuk hakları ve eğitimi konusundaki düşünceleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları nasıldır?
3. Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarında etkili olan faktörler nelerdir?

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Tipi

Araştırmada öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin düşünceleri, tutumları ve tutumlarında etkili olan faktörlere yönelik mevcut durumun ortaya konulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli temel alınmıştır. Tarama modelinde, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 1999).

1.2. Çalışma Grubu

Araştırma 2022-2023 akademik yılı güz yarıyılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (MSKÜ) Eğitim Fakültesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu öğretim programlarında “kazanım, tema” vb. başlıklar altında çocuk haklarına yer verilen öğretmenlik programları olan Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği (Türkçe ve Hayat Bilgisi dersi içinde çocuk haklarına yer verilmektedir), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği'nde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Çalışma grubu, 2022-2023 akademik yılında 4. sınıfta öğrenim gören (öğretmenlik uygulaması dersi aracılığıyla okullarda çocuklarla/ öğrencilerle etkileşim halinde bulunan) Okul Öncesi Öğretmenliği Programı'ndan 47, Sınıf Öğretmenliği Programı'ndan 43, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'ndan 30 ve Türkçe Öğretmenliği Programı'ndan 39; toplamda ise 159 öğretmen adayından oluşmaktadır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Bilgi Toplama Formu ile elde edilmiştir. Bu form; araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anketten ve “Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği”nden oluşmaktadır. Literatür doğrultusunda (Neslitürk ve Ersoy, 2007; Ersoy, 2011; Uçuş ve Şahin, 2012; Yaşar Ekici, 2014; Balbağ, 2016; Bilir Seyhan ve Arslan Cansever, 2016; Kardeş, vd., 2017; Kozikoğlu, 2019; Yılmaz, 2019; Yavuzekinci ve Tatlı, 2020) araştırmacılar tarafından geliştiren anket; demografik özellikleri ve öğretmen adaylarının çocuk hakları ve eğitimi konusundaki düşüncelerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşan iki bölüm ve toplam 29 sorudan oluşmaktadır. Anketlerin geçerliği araştırma probleminin ve amacının iyi bir şekilde tanımlanmasına, konuya ilişkin soruların kapsam ve ölçülmek istenen durumu ortaya koyma gücüne, anketlerin güvenilirliği ise aynı yollarla yapılan uygulamaların benzer sonuçlar vermesine bağlıdır (Aiken, 1997; Özoğlu 1992). Bu doğrultuda anket oluşturulurken ilgili alanyazın derinlemesine incelenmiş, iki ölçme değerlendirme uzmanının görüşü alınarak anketin geçerliği güçlendirilmiştir. Bunun yanında her programdan biri kadın biri erkek olmak üzere iki, toplamda sekiz öğretmen adayıyla ön uygulama gerçekleştirilmiştir. Ön uygulama ile soruların anlaşılabilirlik durumu değerlendirilmiş, gerekli düzenlemeler yapılarak ankete son şekli verilmiştir. Ön uygulamadan elde edilen sonuçların tutarlılığıyla da anketin güvenilirliği sağlanmıştır (Asa, 1997; Mertens, 1998). Asıl uygulama Ekim–Kasım 2022 tarihleri arasında öğretmen adaylarının ders saati dışında, sınıf ortamında ve öğretmen adaylarının izni alınarak gerçekleştirilmiştir. Uygulamadan önce öğretmen adaylarına bilgilendirme yapılmış, araştırmaya katılmayı kabul eden

öğretmen adaylarına bilgi toplama formları dağıtılarak araştırmacılar gözetiminde doldurmaları ve doldurulan formların sınıfta bir kutu içine bırakılması sağlanmıştır. Veri toplama formlarının uygulanması ortalama 20 dakika sürmüştür. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından farklı zaman dilimlerinde iki kez gözden geçirilmiştir.

Veri elde etmek için kullanılan ve Karaman Kepenekçi (2006) tarafından öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilen “Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği (ÇHTÖ)”, 5’li likert formunda hazırlanmıştır. İçeriğinde çocukların yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarına ilişkin 22 madde bulunmaktadır. Bu ifadeler için “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Tamamen Katılmıyorum” tepki seçenekleri bulunmaktadır. İfadelere verilen tepkiler aynı sırayla 5, 4, 3, 2 ve 1 olarak puanlanmıştır, alınan puanın yüksek olması olumlu tutumu göstermektedir. Ölçekteki ifadelerin 19’u olumlu, 3’ü olumsuzdur. Olumsuz ifadelere (2., 14. ve 15. maddeler) verilen tepkiler tersine çevrilererek hesaplamaya dâhil edilmiştir. Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği’nin (ÇHTÖ) Cronbach alfa katsayısı .85’tir. Bu çalışma için de Cronbach alfa katsayısı; .60 < .63 < .90 olarak hesaplanmıştır. Buna göre “oldukça güvenilir” olduğu söylenebilir (Can, 2022).

1.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22.0 (Statistical Package of Social Sciences) paket programı ile değerlendirilmiştir. Uç veri analizleri yapılmış, -3 ve +3 aralığında olmayan veriler veri setinden çıkarılmıştır. Ardından verilerin normal dağılım durumunu belirlemek için çarpıklık basıklık katsayısına bakılmıştır. Çarpıklık basıklık katsayılarının -1 ve +1 aralığında olduğu görülmüştür. (Çarpıklık = Kurtosis = .39 / Basıklık = Skewness = .90) Aynı zamanda Mean, Mod, Median’ına bakılarak verilerin normal dağıldığına karar verilmiştir. (Mean = 4.8 / Mod = 4.8 / Median = 5.00) Bunların yanı sıra çalışma grubunun sayısı 30’dan büyük olduğu için normallik analizlerine karar verilmiş, parametrik testler yapılmıştır.

Cinsiyet gibi ikili değişkenler için gruplar arasında anlamlı fark olma durumu ilişkisiz örneklem T-Testi kullanılarak incelenmiştir. Bölüm, aile tipi, gelir düzeyi gibi ikiden fazla grubun ortalamalar üzerinden karşılaştırılmak istendiği durumlarda/çoklu değişkenler için tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için p değeri 0.05’ten küçük olarak kabul edilmiştir. Araştırmada katılımcıların sosyodemografik özellikleri bağımsız, ÇHTÖ toplam puan ortalamaları bağımlı değişken olarak değerlendirilmiştir.

1.5. Araştırmanın Etik Yönü

Çalışma öncesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan etik izni (Protokol No: 220111, Karar No: 108, Tarih: 30.06.2022), Eğitim Fakültesinden kurum izni, araştırmaya katılan öğretmen adaylarından sözlü onamları, “Çocuk Haklarına İlişkin Tutum Ölçeği”nin kullanımı için ölçek kullanım izni alınmıştır.

2. Bulgular

Öğretmen adaylarının tanıtıcı özelliklerini, çocuk haklarına ilişkin düşüncelerini, tutumlarını ve tutumlarını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik olarak yapılan araştırmanın bulguları aşağıda sunulmuştur.

2.1. Öğretmen Adaylarının Tanıtıcı özellikleri

Bu başlık altında öğretmen adaylarının tanıtıcı özelliklerini ve çocuk haklarına ilişkin düşüncelerini yansıtan verileri içeren tablolar yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı

Özellikler	Çalışma Grubu		
	n	%	
Bölüm/Program	Sınıf Öğretmenliği	43	27,0
	Türkçe	39	24,5
	Sosyal Bilgiler	30	18,9
	Okul Öncesi	47	29,6

Cinsiyet	Kadın	122	76,7
	Erkek	36	22,6
	Boş	1	0,6
Kardeş sayısı	0	6	3,8
	1-3	113	71,1
	4-7	32	20,1
	8+	8	5,0
En uzun süre yaşanan yer	İl merkezi	63	39,6
	İlçe merkezi	52	32,7
	Kasaba	6	3,8
	Köy	38	23,9
Aile tipi	Geniş aile	24	15,1
	Çekirdek aile	128	80,5
	Parçalanmış aile	6	3,8
	Diğer	-	-
Anne eğitim düzeyi	Okuma yazma bilmiyor	26	16,3
	İlkokul mezunu	78	49,1
	Ortaokul mezunu	15	9,4
	Lise mezunu	28	17,6
	Üniversite mezunu	12	7,5
Baba eğitim düzeyi	Okuma yazma bilmiyor	4	2,5
	İlkokul mezunu	58	36,4
	Ortaokul mezunu	29	18,2
	Lise mezunu	45	28,3
	Üniversite mezunu	22	13,8
Gelir düzeyi	Geliri giderinden az	84	52,8
	Geliri giderine denk	56	35,2
	Geliri giderinden fazla	19	11,9
Yılda okunan kitap sayısı	1-5 kitap	54	33,9
	6-10 kitap	59	37,1
	11-20 kitap	35	22,0
	21+ kitap	11	6,9
Üniversite öncesinde çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumu	Evet	43	27,0
	Hayır	116	72,9
Üniversite öğrenimi süresince çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumu	Evet	111	69,8
	Hayır	48	30,2
Çocuk hakları sözleşmesini okuma durumu	Evet	132	83,0
	Hayır	26	16,3
Türkiye’de çocuk haklarına ilişkin yasal düzenlemenin yeterliliği	Yeterli	9	5,7
	Yetersiz	121	76,1
	Fikri Yok	29	18,2
Dünyada çocuk haklarına ilişkin yasal düzenlemenin yeterliliği	Yeterli	23	14,4
	Yetersiz	100	62,9
	Fikri Yok	36	22,6
Çocuk haklarının insan haklarından ayrı olarak ele alınması gerekliliği	Evet, ayrı alınmalı	138	86,8
	Hayır, birlikte alınmalı	20	12,6
Çocuk hakları konusundaki bilgi düzeyi	Yetersiz	11	6,9
	Kısmen Yetersiz	53	33,3
	Kararsız	62	38,9
	Yeterli	33	20,8
	Çok Yeterli	-	-
Çocuk hakları konusunda bilgi alma isteği	Evet	146	91,8
	Hayır	13	8,2
Okullarda çocuk hakları eğitimi verilmesi gerekliliğine ilişkin düşünce	Evet, verilmeli	157	98,7
	Hayır, verilmesi gerekmez	1	0,6
	Fikri yok	1	0,6
Çocuk hakları eğitiminin yürütülüş şekline ilişkin düşünce	Ayrı bir ders olarak okutulmalı	104	65,4
	Dersler içinde konu olarak verilmeli	55	34,6

Okullarda çocuk hakları eğitimine gereken önemin verilme durumuna ilişkin düşünce	Evet veriliyor	10	6,3
	Hayır verilmiyor	149	93,7

Tablo 1’de katılımcıların tanıtıcı özellikleri verilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programlar incelendiğinde en yüksek katılımcının 47 kişi (%29,6) ile Okul Öncesi Öğretmenliği Programı’nda olduğu görülmektedir. İkinci sırada 43 kişi (%27) ile Sınıf Öğretmenliği, üçüncü sırada 39 kişi (%24,5) ile Türkçe Öğretmenliği gelmektedir. En az katılımcı 30 kişi (%18,9) ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği’nde yer almaktadır. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında; %76,7’sinin kadın, %22,6’sının erkek olduğu; katılımcıların büyük bir kısmının (%71,1) 1-3 kardeşe sahip olduğu, daha çok il (%39,6) ve ilçe (%32,7) merkezlerinde yaşadığı tespit edilmiştir. Aile tipine göre %80,5’i çekirdek, %15,1’i geniş aileye sahiptir; anne (%49,1) ve baba eğitim düzeyi (%36,4) daha çok ilkökuldür. Gelir düzeyi incelendiğinde gelirin giderinden az olduğunu belirtenler (%52,8) en yüksek frekansa sahiptir ve ikinci sırada gelirin giderine denk olduğunu belirten (%35,2) grup yer almaktadır. Öğretmen adaylarının yılda okuduğu kitap sayılarının dağılımına göre katılımcıların çoğu (%37,1) 6-10 sayı aralığında kitap okumaktadır. 1-5 kitap (%33,9) okuyanlar ikinci sırada, 11-20 arası sayıda kitap okuyanlar (%22,0) üçüncü sırada gelmektedir. Bu duruma göre öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu orta düzeyde okuyan okuyucu grubunda yer almaktadır.

Öğretmen adaylarının %72,9’u üniversite öğrenimi öncesinde çocuk haklarıyla ilgili bir ders almamış, %69,8’i üniversite öğrenimi sırasında çocuk haklarıyla ilgili bir ders almış, %83’ü çocuk hakları sözleşmesini okumuştur. %76,1’i Türkiye’de, %62,9’u dünyada çocuk haklarına ilişkin yasal düzenlemelerin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının büyük bir kısmına göre (%86,8) çocuk hakları insan haklarından ayrı olarak ele alınmalıdır. Katılımcılar, çocuk hakları ile ilgili bilgi düzeylerini daha çok kararsız (%38,9) ve kısmen yetersiz (%33,3) olarak değerlendirmekte, tamamına yakını (%91,8) çocuk hakları konusunda bilgi almak istemekte ve okullarda çocuk hakları eğitimi verilmesi gerektiğini (%98,7) düşünmektedir. Katılımcıların %65,4’üne göre çocuk hakları ayrı bir ders olarak okutulmalı, %34,6’sına göre diğer derslerin içinde konu olarak verilmelidir. Öğretmen adaylarının %93,7’si okullarda çocuk hakları eğitimine gereken önemin verilmediğini düşünmektedir.

2.2. Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları ve Eğitimine İlişkin Düşünceleri

Bu bölümde öğretmen adaylarının çocuk hakları ve eğitimine ilişkin düşüncelerini içeren veriler tablolar üzerinde gösterilmektedir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarına Göre “Çocuk Hakları” Kavramının Anlamı

“Çocuk hakları” kavramı	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam*	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çocukların ve haklarının korunması/ güvence altında olması,	19	40,4	14	32,6	13	43,3	18	46,2	64	40,3
Bireye kendini tanıma sürecini sağlıklı tamamlamasında yardımcı olmak	0	0	0	0	0	0	1	2,6	1	0,6
Devletler tarafından tanınan, çocuklara özel, temel haklar/ ayrıcalıklar	12	25,5	16	37,2	4	13,3	9	23,1	41	25,8
İnsan haklarının bir parçasıdır	0	0	0	0	1	3,3	1	2,6	2	1,3
Geleceğimiz	0	0	0	0	1	3,3	0	0	1	0,6
Çocukların istek ve ihtiyaçlarına ulaşabilmesi/maddi ve manevi haklarının karşılanması	3	6,4	2	4,7	1	3,3	3	7,7	9	5,7
Çocukların birey olarak kendini tanıması, hakkını bilmesi ve koruması,	0	0	2	5,7	1	3,3	1	2,6	4	2,5
Din, dil, ırk ayırmadan 18 yaşına kadar herkesin çocuk olarak görülmesi, birey kabul edilmesi	4	8,5	4	9,3	0	0	1	2,6	9	5,7
Çocukların barınma, sağlık, yaşama	6	12,8	5	11,6	1	3,3	0	0	12	7,5

vb. ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan yasal düzenek/hukuki boyut/sözleşme

Yasal olarak var olan ama uygulanmayan	0	0	1	2,3	3	10,0	0	0	4	2,5
Cevapsız	7	14,9	3	7,0	8	26,7	6	15,4	24	15,4

*Katılımcılar bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

Öğretmen adaylarının çocuk hakları kavramına ilişkin açıklamaları Tablo 2’de sunulmuştur. Tabloya göre, “Çocuk Hakları kavramı size ne ifade ediyor?” sorusuna katılımcıların %40,3’ü “Çocukların ve haklarının korunması, güvence altında olması” yanıtını vermiştir. Öğrenim görülen programa göre Okul Öncesi Öğretmenliği (%40,4), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (%43,3) ve Türkçe Öğretmenliği’nde (%46,2) bahsi geçen açıklama ilk sırada, “Devletler tarafından tanınan, çocuklara özel, faydalandıkları temel haklar, ayrıcalıklar” (%25,8) açıklaması ikinci sıradadır. Bu açıklama genel toplamda da ikinci sırada yer almaktadır. Sınıf Öğretmenliği’nde %37 oranıyla “Devletler tarafından tanınan, çocuklara özel, faydalandıkları temel haklar, ayrıcalıklar” maddesi birinci sırada bulunmaktadır.

Çocukların yaşama, barınma, sağlık gibi ihtiyaçlarının sağlanabilmesi için gerekli olan yasal maddeler. (Ö. A. 10)

Çocukları her açıdan korumaya yönelik haklar olmalıyken durum ne yazık ki böyle ilerlemiyor. (Ö. A. 22)

Tüm çocukların tehdit oluşturabilecek her şeyden (aile dahil) korunması ve daha iyi bir hayat sürmesi için verilmiş haklar. (Ö. A. 61)

Literatürde var ama uygulanmıyor. (Ö. A. 82)

Özgürce gülümseme, eşitlik, fırsat eşitsizliği ebeveyn. (Ö. A. 84)

Çocukların hem yaşam hem de sosyal hayatını güvence altına alma. (Ö. A. 91)

Çocuk hakları, bireylerin temelde insan olarak sahip olduğu hakların yasalarla korunmasını ama uygulamada zorlukları ifade etmekte, yasal olarak var olmasına rağmen uygulanmadığını düşünmekteyim. (Ö. A. 104)

Bireyin özgürlüğü, sınırlandırılmamışlığı ve tüm kötülüklerden korunmuşluğu. (Ö. A. 132).

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları Konusunda Bilgi Sahibi Olması Gerekliliğine İlişkin Düşünceler

Düşünceler	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Evet	47	100,0	43	100,0	29	96,7	37	94,9	156	98,1
Hayır	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cevapsız	0	0	0	0	1	3,3	2	5,1	3	1,9

Katılımcıların öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin bilgi sahibi olması gerekliliğine ilişkin düşüncelerinin dağılımı Tablo 3’te verilmiştir. Katılımcıların tamamına yakını (%98,1) öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmektedir. Okul öncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının tamamı (%100), sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının %96,7’si, Türkçe öğretmeni adaylarının %94,9’u bu soruya olumlu cevap vermiştir. Olumsuz cevap veren ya da öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmasına gerek olmadığını düşünen bir katılımcı bulunmamaktadır.

Evet, çünkü bir nesli yetiştirecek olan bizlerin onların her türlü hak ve özgürlüklerine hakim olmamız, onları gerekli konularda yönlendirmemizde, rehberlik edebilmemizde bize yardımcı olacaktır (Ö.A. 13).

Evet, çünkü bir sınıf öğretmeni olarak ilkökul 4. Sınıf kadar yetişmiş çocukların sorumluluğu benim üzerimde olacaktır. (Ö.A. 27)

Evet, çünkü öğretmenlerin ilgilendiği öğrenciler çocuk ve onlara haklarını öğretmek, hayata kazandırmak ve ona göre davranmak gerek. (Ö. A. 49)

Evet, çünkü bir çocuğun geleceğini de etkiliyoruz, çocuklara haklarını öğretmemiz, onları gelecekte mutlu ve kendi haklarını bilen bireyler olarak yetiştirmemizi sağlar. (Ö. A. 63)

Evet, çünkü çocukları yetiştirecek bir öğretmenin çocukları ilgilendiren her duruma hakim olması gerektiğini düşünüyorum. (Ö. A. 93)

Tablo 3.1. Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları Konusunda Bilgi Sahibi Olması Gerekliliğinin Nedenleri

Nedenler	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam*	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Mesleğimiz çocuklara yönelik, çocuklarla iç içeyiz, çocukları yetiştiren öğretmendir	27	57,4	34	79,1	23	76,7	29	74,4	113	71,1
Çocuklara bilgi vermek, yön vermek, onları yaşama hazırlamak ve sorunlarını çözebilmek için	4	8,5	2	4,7	1	3,3	7	17,9	14	8,8
Onlar bizim geleceğimiz, gelecek nesli yetiştireceğiz	1	2,1	0	0	1	3,3	2	5,1	4	2,5
Çocuklara haklarını öğretmek ve bu hakları savunabilmek, bilip yaşatmak, bu konuda çocuklara ve topluma rehber olabilmek için	13	27,7	9	20,9	5	16,7	5	12,8	32	20,1
Eğitimde her çocuğun fırsatlardan eşit şekilde yararlanabilmesi için	0	0	0	0	0	0	1	2,6	1	0,6
Her birey çocuk haklarını bilmeli	1	2,1	1	2,3	2	6,7	0	0	4	2,5
Bu konuda yetersiziz	1	2,1	0	0	0	0	0	0	1	0,6
Cevapsız	5	10,6	3	7,0	2	6,7	0	0	10	6,3

*Katılımcılar bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 3.1.'e göre öğretmen adayları (%71,1) çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olunmasının gerekliliğini “*Mesleğimiz çocuklara yönelik, çocuklarla iç içeyiz, çocukları yetiştiren öğretmendir.*” vb. şekilde açıklamıştır. Bu içerikteki açıklamalar tüm programlarda birinci sırada yer almaktadır. Ayrıca katılımcıların %20,1’i “*çocuklara haklarını öğretmek ve bu hakları savunabilmek, bilip yaşatmak, bu konuda çocuklara ve topluma rehber olabilmek için*” çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olunması gerektiğini belirtmiştir. Bu cevabın programlara göre dağılımına bakıldığında; Okul Öncesi Öğretmeni adaylarının %27,7’si, Sınıf Öğretmeni adaylarının %20,9’u, Sosyal Bilgiler Öğretmeni adaylarının %16,7’si ve Türkçe Öğretmeni adaylarının %12,8’inin bu nedeni vurguladığı ve tüm programlar düzeyinde bahsi geçen açıklamanın ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Öğretmen adayları arasında %0,6 oranına sahip olan “*bu konuda yetersiziz*” cevabı en az vurgulanan nedendir.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarıyla İlgili Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynakları	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam*	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Aile	7	14,9	15	34,9	16	53,3	10	25,6	48	30,2
Öğretmen	36	76,6	32	74,4	24	80,0	31	79,5	123	77,4
Yazılı ve görsel basın	27	57,4	24	55,8	17	56,7	21	53,8	89	56,0
Popüler kişiler	6	12,8	1	2,3	2	6,7	3	7,7	12	7,5
Ders kitapları	26	55,3	29	67,4	17	56,7	21	53,8	93	58,5
İnternet	39	83,0	39	90,7	24	80,0	33	84,6	135	84,9
Sosyal medya	32	68,1	30	69,8	18	60,0	20	51,3	100	62,9
Sivil toplum kuruluşları	13	27,7	17	39,5	14	46,7	10	25,6	54	34,0
Diğer (seçmeli dersler, makale)	1	2,1	1	2,3	0	0	1	2,6	3	1,9

*Katılımcılar bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 4'te öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda bilgi almalarını sağlayan kaynakların dağılımı sunulmaktadır. Buna göre çocuk haklarıyla ilgili bilgileri katılımcıların %84,9'u internetten, %77,4'ü öğretmenlerinden, %62,9'u sosyal medyadan, %58,5'i ders kitaplarından, %56'sı yazılı ve görsel basından, %34'ü sivil toplum kuruluşlarından, %30,2'si ailelerinden, %7,5'i popüler kişilerden, %1,9'u diğer kaynaklardan almaktadır. Tüm programlarda ilk iki sırada yer alan kaynaklar internet ve öğretmenlerdir. Öğretmen adayları üzerinde ailelerin (%30,2) ve popüler kişilerin (%7,5) diğer bilgi kaynaklarına göre etkisinin daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Öğretmen Adaylarına Göre Okullarda Çocuk Hakları Eğitimi Verilmesi Gereken Dönemler

Dönemler	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam*	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Okul öncesi	32	68,1	17	39,5	8	26,7	9	23,1	66	41,5
İlkokul	31	66,0	32	74,4	16	53,3	25	64,1	104	65,4
Ortaokul	36	76,6	29	67,4	22	73,3	35	89,7	122	76,7
Lise	31	66,0	28	65,1	15	50,0	29	74,4	103	64,8
Üniversite	31	66,0	25	58,1	14	46,7	24	61,5	94	59,1

*Katılımcılar bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

Katılımcıların çocuk hakları eğitimi verilmesi gerektiğini düşündükleri dönemlere ait oranların oldukça yakın olduğu görülmektedir. Buna göre öğretmen adaylarının çocuk hakları eğitimi verilmesi gerektiğini düşündüğü dönemlerin başında %76,7 oranıyla "ortaokul" gelmektedir. Bu dönemi sırasıyla ilkokul (%65,4) ve lise (%64,8) takip etmektedir. Üniversite dönemi ise dördüncü sıradadır. Okul Öncesi Öğretmenliği'nde dönemlere ait oranlar çok yakındır. Birinci sırada ortaokul (%76,6), ikinci sırada diğerleriyle çok yakın oranda olan okul öncesi (%68,1) dönemi gelmektedir. İlkokul, lise ve üniversite aynı oranla (%66,0) üçüncü sıradadır. Sınıf Öğretmenliği Programı'nda çocuk hakları eğitimi verilmesi gerektiği düşünülen dönemlerin başında ilkokul (%74,4) gelmekte, bunu sırasıyla ortaokul (%67,4), lise (%65,1), üniversite (%58,1) ve okul öncesi (%39,5) izlemektedir. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği'nde ilk sırada yer alan ortaokul (%73,3) dönemini, ilkokul (%53,3), lise (%50,0), üniversite (%46,7) ve okul öncesi (%26,7) takip etmektedir. Türkçe öğretmeni adaylarının tamamına yakını çocuk hakları eğitiminin ortaokul düzeyinde (%89,7) verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ardından sırasıyla lise (%74,4), ilkokul (%64,1), üniversite (%61,5) ve okul öncesi dönem (%23,1) ifade edilmiştir. Okul öncesi dönem, Okul Öncesi Öğretmenliği Programı haricinde tüm programlarda en az yüzdeye/ frekansa sahip dönemdir.

Tablo 6. Öğretmen Adaylarına Göre Öğretmenlerin En Çok Dikkat Etmesi Gereken Temel Çocuk Hakları

Temel Haklar	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam*	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yaşama	33	70,2	26	60,5	24	80,0	22	56,4	105	66,0
Sağlık	37	78,7	24	55,8	20	66,7	21	53,8	102	64,2
Barınma	24	51,1	16	37,2	17	56,7	17	43,6	74	46,5
Güvenlik	38	80,9	26	60,5	29	96,7	30	76,9	123	77,4
Sevgi-İlgi görme	41	87,3	38	88,4	20	66,7	32	82,1	131	82,4
Eğitim	46	97,9	42	97,7	26	86,7	34	87,2	148	93,1
Eşitlik	40	85,1	39	90,7	24	80,0	33	84,6	136	85,5
İstismardan korunma	41	87,3	39	90,7	27	90,0	30	76,9	137	86,2
Şiddetten korunma	40	85,1	36	83,7	25	83,3	36	92,3	137	86,2
Oyun/eğlenme	35	74,5	36	83,7	20	66,7	25	64,1	116	73,0
Dinlenme	25	53,2	18	41,9	12	40,0	19	48,7	74	46,5
Fikirlerini belirtebilme	34	72,3	39	90,7	19	63,3	32	82,1	124	78,0
Kendi yaşamıyla ilgili karar alabilme	26	55,3	26	60,5	15	50,0	22	56,4	89	56,0
Diğer (spor)	0	0	0	0	0	0	1	2,3	1	0,6

*Katılımcılar bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 6'ya göre öğretmen adaylarının öğretmenler tarafından en çok dikkat edilmesi gerektiğini düşündükleri çocuk hakkı (%93,1) “eğitim hakkı”dır. Bunu %86,2 ile “istismardan korunma” ve “şiddetten korunma”, %85,5 ile “eşitlik hakkı” takip etmektedir. “Sevgi ve ilgi görme hakkı” da yakın bir oranla (%82,4) sıralamada yer almaktadır. En az ifade edilen hak ise “barınma ve dinlenme” (%46,5) hakkıdır. Programlardaki dağılıma bakıldığında da yukarıda belirtilen haklar ilk sıralardadır; Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği’nde “eğitim hakkı”, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği’nde “güvenlik hakkı”, Türkçe Öğretmenliği’nde “şiddetten korunma hakkı” ilk sırada bulunmaktadır.

Tablo 7. Öğretmen Adaylarına Göre Çocuk Hakları Eğitiminde Sorumluluğu Bulunan Kişiler

Kişiler	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam*	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Aileler	43	91,5	42	97,7	29	96,7	38	97,4	152	95,6
Öğretmenler	44	93,6	43	100,0	26	86,7	38	97,4	151	94,7
Sağlık çalışanları	20	42,6	19	44,2	9	30,0	14	35,9	62	39,0
Akademisyenler	33	70,2	20	46,5	8	26,7	23	59,0	84	52,8
Diğer (Polis, yazar, sanatçı vb.)	6	12,8	2	4,7	2	6,7	2	5,1	12	7,5
Cevapsız	0	0	0	0	1	3,3	0	0	1	0,6

*Katılımcılar bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

Katılımcılara göre çocuk hakları eğitiminde en çok sorumluluğu bulunan kişilerin başında açık bir farkla ve yüksek bir oranla aileler/ aile bireyleri (%95,6) ve öğretmenler (%94,7) gelmektedir. Bu kişileri akademisyenler (%52,8) ve sağlık çalışanları (%39,0) izlemektedir. Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği’nde “öğretmenler”, Sosyal Bilgilerde “aileler” ilk sırada; Türkçe Öğretmenliği’nde ise aile ve öğretmenler eşit yüzdeye sahip olarak (%97,4) birinci sıradadır.

Tablo 8. Öğretmen Adaylarına Göre Çocuk Hakları Eğitimi Vermesi Gereken Kurumlar

Kurumlar	Okul Öncesi Ö.		Sınıf Ö.		Sosyal B. Ö.		Türkçe Ö.		Toplam*	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
MEB/Okullar	41	87,2	36	83,7	24	80,0	35	89,7	136	85,5
YÖK/Üniversiteler/Eğitim Fakülteleri	17	36,2	13	30,2	4	13,3	6	15,4	40	25,2
Sağlık Bakanlığı	7	14,9	8	18,6	4	13,3	4	10,3	23	14,5
Çevre Bakanlığı	0	0	0	0	1	3,3	0	0	1	0,6
Adalet Bakanlığı/Hukuk Kurumları (Hapishaneler-Adliyeler)	1	2,1	0	0	1	3,3	1	2,6	3	1,2
Aile	1	2,1	1	2,3	3	10,0	4	10,3	9	5,7
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile İlişkili Kurumlar	6	12,8	4	9,3	4	13,3	1	2,6	15	9,4
Sosyal Güvenlik Kurumları	1	2,1	0	0	1	3,3	0	0	2	1,3
Halk Eğitim/Kurs Merkezleri	5	10,6	8	18,6	1	3,3	6	15,4	20	12,6
Sivil Toplum Kuruluşları	5	10,6	6	14,0	3	10,0	8	20,5	22	13,9
Gençlik Merkezleri	1	2,1	1	2,3	0	0	0	0	2	1,3
Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM)	0	0	2	4,7	0	0	0	0	2	1,3
Belediye	3	6,4	1	2,3	0	0	3	7,7	7	4,4
Çocuklarla İlgili Bütün kurumlar	0	0	3	7,0	0	0	1	2,6	4	2,5
Cevapsız	1	2,1	2	4,7	4	13,3	4	10,3	11	6,9

*Katılımcılar bu soruya birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 8'e göre öğretmen adaylarının çocuk hakları eğitimi vermesi gerektiğini düşündüğü kurumların başında yüksek bir oranla (%85,5) ve diğerlerinden açık bir farkla "Millî Eğitim Bakanlığı/ Okullar" bulunmaktadır. Ardından sırasıyla "YÖK/ Üniversiteler/ Eğitim Fakülteleri" (%25,2), Sağlık Bakanlığı (%14,5) ile Sivil toplum kuruluşları (%13,9) gelmektedir. Dört programın tamamında bu sıralama değişmemekte, tüm programlarda çocuk hakları eğitimi vermesi gereken kurumların başında yüksek bir oranla (%80'in üzerinde) "MEB/ Okullar" gelmektedir.

Tablo 9. Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları Eğitimine İlişkin Önerileri

Öneriler	Okul		Sınıf Ö.		Sosyal B.		Türkçe		Toplam	
	Öncesi Ö.				Ö.		Ö.			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Aileler bilinçlendirilmeli/ eğitilmeli	5	10,6	4	9,3	0	0	5	12,8	15	9,4
Öğretmenler bilgi sahibi olmalı	1	2,1	4	9,3	0	0	0	0	5	3,1
Akademisyenler, öğretmenler çalışmalar yapmalı,	0	0	0	0	1	3,3	0	0	1	0,6
İlgili kişilere (aile vb.), topluma yönelik olarak konferanslar, seminerler, paneller vb. düzenlenmeli	3	6,4	2	4,7	2	6,7	1	2,7	8	5,0
Okullarda, eğitim fakültelerinde ayrı bir ders olarak okutulmalı	11	23,4	11	25,6	4	13,3	12	30,8	36	22,6
Farklı derslerin içerisinde, ders kitaplarında (vatandaşlık, hayat bilgisi vb.) harmanlanarak sunulabilir	3	6,4	6	14,0	0	0	1	2,7	10	6,3
Çocuk hakları eğitimi farklı kademelerde, her yaşa gerekli düzeyde ve düzenli olarak yapılmalı	5	10,6	1	2,3	2	6,7	3	7,7	11	6,9
Çocuk hakları eğitimi uygulamalı olarak yapılmalı, yaparak yaşayarak, yaşamla ilişkilendirilerek öğretilmeli	1	2,1	5	11,6	2	6,7	1	2,7	9	5,7
Kurumlar çocuk hakları eğitimi vermeli	0	0	0	0	0	0	1	2,7	1	0,6
Küçük yaştan itibaren çocuklar bu konuda eğitilmeli, kendi haklarını öğrenmeli-kullanmalı, kendini korumayı ve hakkını aramayı bilmeli	5	10,6	7	16,3	10	33,3	12	30,8	34	21,4
Toplum genel olarak bilgilendirilmeli/ çocuk haklarına uyulması, hakların yaygınlaştırılması sağlanmalı	7	14,9	2	4,7	4	13,3	2	5,1	15	9,4
Çocuk bir birey olarak kabul edilmeli	0	0	0	0	0	0	1	2,7	1	0,6
Tv, sosyal medya vb. araçlar, okul dışı ortamlar çocuk hakları eğitimi için kullanılmalı	2	4,3	0	0	0	0	3	7,7	5	3,1
Çocuk hakları konusuna daha çok önem verilmeli/gündemde tutulmalı	4	8,5	0	0	1	3,3	3	7,7	8	5,0
Çocuk haklarının korunması için ciddi kanunlar çıkarılmalı, yaptırımlar olmalı	1	2,1	0	0	1	3,3	0	0	2	1,3
Aileler ve öğretmenler iş birliği yapmalı	1	2,1	0	0	0	0	0	0	1	0,6
Çocuk hakları eğitimi üniversitelerde derinlemesine verilmeli	1	2,1	0	0	0	0	0	0	1	0,6
Okullarda çocuk hakları konusunda yazılı, görsel vb. materyallerle eğitim verilmeli	1	2,1	0	0	0	0	0	0	1	0,6
Cevapsız	9	19,1	10	23,3	8	26,7	8	20,5	35	22,0

Tablo 9'a göre öğretmen adayları tarafından en çok dile getirilen öneriler, çocuk haklarının "okullarda, eğitim fakültelerinde ayrı bir ders olarak okutulması" (%22,6), "Küçük yaştan itibaren çocuklar bu konuda eğitilmeli, kendi haklarını öğrenmeli-kullanmalı, kendini korumayı ve hakkını aramayı bilmeli" önerileridir (%21,4). Bu önerileri %9,4 ile "Aileler bilinçlendirilmeli/ eğitilmeli" ve

“Toplum genel olarak bilgilendirilmeli/ çocuk haklarına uyulması sağlanmalı, yaygınlaştırılmalı” önerileri izlemektedir. Üç programda [Okul Öncesi (%23,4), Sınıf Öğretmenliği (%25,6) ve Türkçe Öğretmenliği (%30,8)] “Okullarda, eğitim fakültelerinde ayrı bir ders olarak okutulmalı” önerisi; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği’nde ise genel ortalama ikinci sırada olan “Küçük yaştan itibaren çocuklar bu konuda eğitilmeli, kendi haklarını öğrenmeli-kullanmalı, kendini korumayı ve hakkını aramayı bilmeli” önerisi (%33,3) ilk sırada yer almaktadır. Bu anlamda bahsi geçen iki öneri hem genel dağılımda hem programlar temelinde en çok dile getirilen önerilerdir.

Her çocuğun kendi haklarını bilmesi şarttır ama öncelikle ona bu eğitimi verecek olan öğretmenin bu hakları iyi bilmesi gerekir. Öncelikle öğretmene öğretmek gerektiğini düşünüyorum. (Ö. A. 1)

İlkokuldan itibaren ayrı bir ders olarak okutulmalı. (Ö. A. 39)

Her çocuğun sahip olduğu haklara ilişkin bilgi sahibi olması ve kendini savunabilmesi gerekiyor. Bu yüzden öğretim daha küçük yaşlardan itibaren başlanmalı (Ö. A. 56)

Her çocuk haklarını bilmeli, kendini korumayı öğrenmeli. (Ö. A. 96)

Öğretmenler ve akademisyenler bu konu üzerinde durmalı ve daha iyi bir gelecek için çocuk hakları öğretimine önem vermelidir. (Ö. A. 101)

Küçüklükten başlatılarak bu eğitim verilmeli. Bizim ülkemizde uygulanan ve uygulanmayan birçok kanun var ancak insanların haklarından haberleri yok. (Ö. A. 118)

Bilimsellikten uzak, yaşla ilişkilendirilerek öğretilmeli. Çocuklar yaşamın olağan akışında “zaten böyle olmalı” olarak öğrenmeli. (Ö. A. 128)

Her yaşta ve her kişiye anlayabilecekleri kadar “çocuk haklarından” bahsedilmesi. Bunu bir kereğine değil sürece yayarak yapılmalı diye düşünüyorum. (Ö. A. 130)

2.3. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları ve Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Bu bölümde, öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları ve tutumlarını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik veriler sunulmaktadır.

Tablo 10. Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına Yönelik Tutumu

ÖLÇEK	n	$\bar{X} \pm SD$	Min	Max
Ölçek toplam puan ortalaması	149	4,8224 ± 0,16083	4,32	5,00

Katılımcıların en düşük ortalama puanı 4.32, en yüksek ortalama puanı ise 5.00'dir. 149 kişilik çalışma grubunun ortalama puanı 4.82'dir. Bu durum katılımcıların çocuk haklarına ilişkin tutumlarının olumlu olduğunu göstermektedir.

Tablo 11. Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördüğü Program ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
Sınıf Ö.	41	4,80	0,19	4,32	5,00
Türkçe Ö.	35	4,85	0,11	4,50	5,00
Sosyal Bilgiler Ö.	28	4,80	0,14	4,50	5,00
Okul Öncesi Ö.	45	4,82	0,16	4,36	5,00
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,05	3	0,02	0,75	0,52	-
Gruplar içi	3,77	145	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

Farklı 4 bölümden katılan 149 öğretmen adayının öğrenim gördüğü program ve çocuk haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olma durumunu belirlemek için verilere ilişkisiz

örneklem Tek Yönlü ANOVA uygulanmıştır. Test sonunda, Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı ($\bar{X}_{\text{Sınıf}}=4,80$), Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı ($\bar{X}_{\text{Türkçe}}= 4,85$), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı ($\bar{X}_{\text{SosyalBilgiler}} = 4,80$) ve Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı öğrencilerinin ortalamaları ($\bar{X}_{\text{OkulÖncesi}}=4,82$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır [$F_{(3-145)}= 0,75$, $p>0.05$].

Tablo 12. Öğretmen Adaylarının En Uzun Süre Yaşadığı Yer ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
İl	60	4,81	0,15	4,36	5,00
İlçe	49	4,83	0,16	4,41	5,00
Kasaba	6	4,89	0,06	4,82	5,00
Köy	34	4,80	0,18	4,32	5,00
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,04	3	0,01	0,59	0,61	-
Gruplar içi	3,78	145	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

Öğretmen adaylarının en uzun süre yaşadıkları yer ile çocuk haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olma durumunu belirlemek için yapılan ilişkisiz örneklem Tek Yönlü ANOVA testi sonucunda, en uzun süre il merkezinde yaşayanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{il}} = 4,81$), ilçe merkezinde yaşayanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{ilçe}} = 4,83$), kasabada yaşayanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{kasaba}} = 4,89$) ve köyde yaşayanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{köy}} = 4,80$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır [$F_{(3-145)} = 0,59$, $p > 0.05$].

Tablo 13. Öğretmen Adaylarının Sahip Olduğu Aile Tipi ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
Geniş	23	4,82	0,17	4,32	5,00
Çekirdek	120	4,82	0,16	4,68	5,00
Parçalanmış	6	4,85	0,08	4,77	5,00
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,04	3	0,01	0,51	0,67	-
Gruplar içi	3,78	145	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

İlişkisiz örneklem Tek Yönlü ANOVA testi sonucunda; aile tipi geniş aile olanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{geniş}} = 4,82$), çekirdek aile olanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{çekirdek}} = 4,82$) ve parçalanmış aile olanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{parçalanmış}} = 4,85$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir [$F_{(3-145)} = 0,51$, $p > 0.05$].

Tablo 14. Öğretmen Adaylarının Anne Eğitim Düzeyi ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
Okuma Yazma Bilmiyor	26	4,83	0,14	4,50	5,00
İlkokul	70	4,81	0,17	4,32	5,00
Ortaokul	13	4,89	0,11	4,68	5,00
Lise	28	4,79	0,17	4,36	5,00

Üniversite	12	4,85	0,14	4,55	5,00
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,11	4	0,03	1,15	0,33	-
Gruplar içi	3,70	144	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

İlişkisiz örneklemeler Tek Yönlü ANOVA Testi sonucunda, anne eğitim düzeyi okuma yazma bilmiyor (1) olanların ortalaması ($\bar{X}_1= 4,83$), ilkökul mezunu (2) olanların ortalaması ($\bar{X}_2= 4,81$), ortaokul mezunu (3) olanların ortalaması ($\bar{X}_3= 4,89$), lise mezunu (4) olanların ortalaması ($\bar{X}_4= 4,79$) ve üniversite mezunu (5) olanların ortalaması ($\bar{X}_5= 4,85$), arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır [$F_{(4-144)} = 1,15, p > 0.05$].

Tablo 15. Öğretmen Adaylarının Baba Eğitim Düzeyi ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
Okuma yazma bilmiyor	4	4,78	0,15	4,64	5,00
İlkokul	54	4,81	0,16	4,32	5,00
Ortaokul	29	4,84	0,15	4,70	5,00
Lise	44	4,80	0,15	4,50	5,00
Üniversite	18	4,86	0,16	4,36	5,00
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,06	5	0,01	0,51	0,76	-
Gruplar içi	3,76	143	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

Katılımcıların baba eğitim düzeyi ile çocuk haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olma durumunu belirlemek üzere uygulanan ilişkisiz örneklemeler Tek Yönlü ANOVA Testi sonucunda; baba eğitim düzeyi okuma yazma bilmiyor (A) olanların ortalaması ($\bar{X}_A= 4,78$), ilkökul mezunu (B) olanların ortalaması ($\bar{X}_B= 4,81$), ortaokul mezunu (C) olanların ortalaması ($\bar{X}_C= 4,84$), lise mezunu (D) olanların ortalaması ($\bar{X}_D= 4,80$) ve üniversite mezunu (E) olanların ortalaması ($\bar{X}_E= 4,86$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır [$F_{(5-143)} = 0,51, p > 0.05$].

Tablo 16. Öğretmen Adaylarının Gelir Düzeyi ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
Az	82	4,82	0,15	4,36	5,00
Denk	49	4,82	0,17	4,32	5,00
Fazla	18	4,80	0,16	4,41	5,00
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,01	2	0,00	0,21	0,80	-
Gruplar içi	3,81	146	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

İlişkisiz örneklemeler Tek Yönlü ANOVA Testi sonunda, geliri giderinden az olanların ortalaması ($\bar{X}_{az} = 4,82$), geliri giderine denk olanların ortalaması ($\bar{X}_{denk} = 4,82$), geliri giderinden fazla olanların ortalaması ($\bar{X}_{fazla} = 4,80$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F_{(2-146)} = 0,21, p > 0,05$].

Tablo 17. Öğretmen Adaylarının Yılda Okuduğu Kitap Sayısı ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
1-5 kitap	52	4,83	0,15	4,36	5,00
6-10 kitap	52	4,80	0,16	4,41	5,00
11-20 kitap	34	4,82	0,17	4,32	5,00
20 ve üstü	11	4,85	0,12	4,64	5,00
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,03	3	0,01	0,46	0,70	-
Gruplar içi	3,79	145	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

Katılımcıların yılda okudukları kitap sayısı ile çocuk haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olma durumunu belirlemek için verilere ilişkisiz örneklemeler Tek Yönlü ANOVA uygulanmıştır. Test sonunda, yılda 1-5 kitap okuyanların (a) ortalaması ($\bar{X}_a = 4,83$), 6-10 kitap okuyanların (b) ortalaması ($\bar{X}_b = 4,80$), 11-20 kitap okuyanların (c) ortalaması ($\bar{X}_c = 4,82$) ve 21 ve üstü okuyanların (d) ortalaması ($\bar{X}_d = 4,85$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F_{(3-145)} = 0,46, p > 0,05$].

Tablo 18. Öğretmen Adaylarının Kardeş Sayısı ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Çalışma Grubu	n	$\bar{X}$	S	Min	Max
0 Kardeş	6	4,84	0,13	4,68	5,00
1 Kardeş	45	4,81	0,16	4,36	5,00
2 Kardeş	35	4,87	0,14	4,50	5,00
3 Kardeş	26	4,75	0,17	4,32	5,00
4 ve üstü	37	4,78	0,13	4,64	4,90
TOPLAM	149				

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P*	Anlamlı Fark
Gruplar arası	0,40	11	0,03	1,48	0,14	-
Gruplar içi	3,42	137	0,02			
Toplam	3,82	148				

*P<.05

İlişkisiz örneklemeler Tek Yönlü ANOVA Testi sonunda, hiç kardeşi olmayanların (1) ortalaması ($\bar{X}_1 = 4,84$), 1 kardeşi olanların (2) ortalaması ($\bar{X}_2 = 4,81$), 2 kardeşi olanların (3) ortalaması ($\bar{X}_3 = 4,87$), 3 kardeşi olanların (4) ortalaması ($\bar{X}_4 = 4,75$), 4 ve daha fazla kardeşi olanların (5) ortalaması ($\bar{X}_5 = 4,78$), arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir [$F_{(11-137)} = 1,48, p > 0,05$].

Tablo 19. Öğretmen Adaylarının Cinsiyeti ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	sd	t	P*
Kadın	117	4,82	0,15	146	0,71	0,47

Erkek	31	4,80	0,19
-------	----	------	------

*P<.05

Katılımcıların cinsiyeti ile Çocuk haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olma durumunu belirlemek için verilere ilişkisiz örneklem T TESTİ uygulanmıştır. Test sonunda, kadın katılımcıların test puan ortalaması ($\bar{X}_{kadın} = 4,82$) ile erkek katılımcıların ortalaması ($\bar{X}_{erkek} = 4,80$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t(146) = 0,71, p > 0.05$]. Bu durumda katılımcıların cinsiyetlerinin tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 20. Öğretmen Adaylarının Lisans Öncesi Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Gruplar	n	X	S	sd	t	P*
Lisans Öncesi Ders Alanlar	41	4,80	0,16	147	0,62	0,53
Lisans Öncesi Ders Almayanlar	108	4,82	0,15			

*P<.05

Öğretmen adaylarının lisans öncesi çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumu ve çocuk haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olma durumunu belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklem T Testi sonunda, lisans öncesinde, çocuk haklarıyla ilgili ders alan katılımcıların test puan ortalaması ($\bar{X}_{alanlar} = 4,80$) ile almayanların ortalaması ($\bar{X}_{almayanlar} = 4,82$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t(147) = -0,62, p > 0.05$]. Bu durumda katılımcıların lisans öncesinde ders alma durumunun tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı düşünülebilir.

Tablo 21. Öğretmen Adaylarının Lisans Döneminde Çocuk Haklarıyla İlgili Ders Alma Durumu ile Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Gruplar	n	X	S	sd	t	P*
Lisans döneminde ders alanlar	104	4,82	0,15	147	0,00	0,99
Lisans döneminde ders almayanlar	45	4,82	0,16			

*P<.05

İlişkisiz örneklem T Testi sonunda, lisans döneminde çocuk haklarıyla ilgili ders alan katılımcıların test puan ortalaması ($\bar{X}_{alanlar} = 4,82$) ile almayanların ortalaması ($\bar{X}_{almayanlar} = 4,82$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t(147) = -0,009, p > 0.05$]. Bu durumda katılımcıların lisans döneminde ders alma durumunun tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesinde; öğretim programlarında çocuk haklarına yer verilen “Okul Öncesi, Sınıf (Türkçe ve Hayat Bilgisi dersi içinde), Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenliği Programlarında öğrenim gören ve mezuniyet aşamasında bulunan öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmen adayları genel olarak orta düzeyde okuyan okuyucu ve az okuyan okuyucu özelliği göstermektedir. %83’ü çocuk hakları sözleşmesini okumuştur. Uçuş ve Şahin (2012)’in araştırmasında ise çalışmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun çocuk haklarını ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni yeterince bilmedikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı üniversite öğrenimi sırasında çocuk haklarıyla ilgili bir ders almıştır ve çocuk haklarının insan haklarından ayrı olarak ele alınması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcılara göre genel olarak Türkiye’de ve dünyada çocuk haklarına ilişkin yasal düzenlemeler yetersizdir, okullarda çocuk hakları eğitime gereken önem verilmemektedir. Bu düşüncelerin kendi içinde birbirini destekleyen veriler olduğu değerlendirilmektedir. Kardeş vd. (2017)’nin öğretmen adaylarının çocuk hakları konusundaki mevcut uygulama ve politikaları büyük oranda yetersiz buldukları yönündeki verileri ile Yılmaz (2019)’ın çalışmaya katılan öğretmen adaylarının yarıya

yakın bir kısmının ülkemizde çocuk haklarının herhangi bir güvencesi olmadığı düşüncesine sahip olduklarına ilişkin tespiti de bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Katılımcılar, çocuk hakları ile ilgili bilgi düzeyleri konusunda daha çok kararsız kalmakta ve önemli bir kısmı bilgi düzeylerini kısmen yetersiz bulmaktadır. Öğretmen adaylarının çoğunluğu çocuk haklarının ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini belirtmektedir. Bu düşüncenin ardında, kendilerini genel olarak yetersiz bulmaları ve öğretmen adaylarının konu hakkında daha çok bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmelerinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Öğretmen adaylarının çocuk hakları kavramını daha çok “çocukların ve haklarının korunması” ve “devletler tarafından tanınan, çocuklara özel, temel haklar, ayrıcalıklar” olarak algıladıkları, okunan programlara göre de sıralamanın değişmediği belirlenmiştir. Benzer şekilde Kop ve Tuncel (2010)’in çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk hakları kavramını evrensel, doğuştan kazanılan ve devletler tarafından korunması gereken haklar olarak gördükleri ifade edilmektedir.

Katılımcıların tamamına yakını öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmektedir. Bunun nedeni olarak da mesleklerinin çocuklara yönelik olmasını ve öğretmen olarak çocuk hakları konusunda çocuklara ve topluma rehber olma sorumlulukları bulunmasını görmekteyler. Katılımcıların bu düşünceleri, çocuk hakları eğitiminin öğretmenlik mesleği açısından önemine ilişkin olarak alanyazında yer alan; “*öğretmen adaylarının çocuklarla karşılaştıklarında onların haklarını bilen, haklarına ve farklılıklarına saygı gösteren, çocuk haklarına karşı olumlu tutuma sahip ve uygulayacakları etkinliklerde çocukların haklarını gözeten bireyler olmaları*” vb. değerlendirmelerle (Bilir Seyhan ve Arslan Cansever, 2017; Pilatin ve Ahmetoğlu, 2020) örtüşmektedir. Bu çalışmaya göre çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmayı gerekli görmeyen bir katılımcının bulunmaması, öğretmen adaylarının çocuk hakları eğitimi konusunda kendilerini/öğretmenleri sorumlu ve önemli gördüklerini göstermektedir.

Katılımcıların çocuk hakları konusunda bilgi aldıkları kaynakların başında internet, öğretmenler ve sosyal medya gelmekte; programlara göre dağılımda da durum değişmemektedir. Yılmaz (2019)’ın araştırmasında ise öğretmen adaylarının bilgi kaynakları arasında ilk sırada dersler, ikinci sırada sosyal çevre, üçüncü sırada kitaplar ve öğretmen gelmektedir. İnternet ise son sıralarda bulunmaktadır. Bu anlamda çocuk hakları konusundaki bilgi kaynakları arasında internetin yeri bakımından iki çalışma farklılık göstermekle birlikte ders, öğretmen, kitap vb. eğitim unsurlarının önemli kaynaklar arasında olması bakımından benzerlik taşımaktadır.

Öğretmen adayları çocuk hakları eğitimi verilmesi gereken dönem olarak daha çok ortaokulu işaret etmişlerdir. Tüm dönemlerin yakın yüzdeye sahip olması, öğretmen adaylarının eğitim-öğretim sürecinin her aşamasında çocuk hakları eğitimi önemli buldukları şeklinde yorumlanabilir. Okul Öncesi hariç diğer öğretmenlik programlarında öğrenim gören adayların genel olarak kendi eğitim verecekleri dönemi ilk sıraya koyması öğretmen adaylarının çocuk hakları eğitiminde kendi dallarını önemli ve sorumlu gördüklerini ortaya koymaktadır. Okul öncesi dönem ise Okul Öncesi Öğretmenliği Programı hariç (bu programda ortaokulun ardından ikinci sırada yer almaktadır) tüm öğretmenlik programlarında en az yüzdeye sahip olanıdır. Bu durum okul öncesi dönemin, öğretmen adayları tarafından (çocukların yaşına ve gelişimine bağlı olarak) çocuk hakları eğitimi için erken bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Oysa genel olarak alanyazında çocukların eğitiminin evde/ ailede başlaması ve daha sonra okul öncesi eğitim kurumlarında devam etmesinin gereği ve bu iki ortamın çocukların haklarını öğrendikleri en etkili yerler olduğu vurgulanmaktadır (Bilir Seyhan ve Arslan Cansever, 2017; Kozikoğlu, 2019). Bu çalışmayla benzer olarak Neslitürk ve Ersoy (2007)’un araştırmasına göre de çalışmaya katılan okul öncesi öğretmeni adaylarının tamamı, okul öncesi dönemde çocuk haklarının öğretimine yer verilmesinin çocuklardaki davranış gelişimine katkıda bulunma, ileride haklarını bilen kişiler olma, kendilerini savunabilme, empati geliştirme gibi nedenlerle gerekli olduğunu düşünmektedir.

Öğretmen adayları, öğretmenler tarafından en çok dikkat edilmesi gereken çocuk hakkı olarak eğitim hakkını görmektedir. Katılımcıların bu düşüncesinde mesleklerinin etkili olduğu düşünülebilir. Bu hakka yakın olarak öne çıkan diğer haklar (istismar ve şiddetten korunma, eşitlik, sevgi ve ilgi görme) öğretmen adaylarının çocukları olumsuzluklardan koruma ve onların sevgi ihtiyacını öncelendiğini düşündürmektedir. Programlar temelinde değerlendirme yapıldığında, okul öncesi ve sınıf öğretmeni adayları eğitim hakkını, sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmeni adayları korunma/ güvenli

hakkını ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışmayla benzer olarak Kardeş vd. (2017), öğretmen adaylarının çocuk hakları denilince akıllarına ilk eğitim (yanı sıra yaşama ve barınma) hakkının geldiğini, çocuklara karşı en fazla ihmal ve istismardan koruma ve onlara eğitim hakkı sağlama yükümlüğü hissettiklerini tespit etmişlerdir. Kop ve Tuncel (2010)'in çalışmasında da sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitimi çocukların temel haklarından biri olarak (ancak ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının bu hakkı kullanamadıklarını) ifade ettiği belirtilmektedir. Aynı çalışmada öğretmenlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin gerçek hayatta etkili olmadığını, fırsat eşitsizliği, şiddet ve istismar gibi adaletsizliklerin bulunduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Bahsi geçen çalışmada öğretmenlerin çocukların şiddet ve istismardan korunamamasına, dolayısıyla korunma hakkına dikkat çektikleri anlaşılmaktadır. Kozikoğlu (2019) da okul öncesi öğretmenlerinin sırasıyla "eğitim, yaşama, sağlık, barınma, oyun oynama, ihmal ve istismardan korunma, ifade özgürlüğü hakları"nı ifade ettiklerini belirtmektedir. Yavuzekinci ve Tatlı (2020), öğretmenlerin çocukların sahip oldukları haklara ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada öğretmenlerin çocukların (yaşama ve gelişme hakkı yanında) korunma hakları konusunda daha bilinçli olduklarını belirlemişlerdir. Çalışmalar, öğretmenler ve öğretmen adaylarının çocuk hakları içerisinde eğitim ve korunma hakkını öne çıkarmaları açısından örtüşmektedir.

Katılımcılara göre çocuk hakları eğitiminde sorumluluğu bulunan kişilerin başında açık bir farkla aileler ve öğretmenler gelmektedir. Bu bulgu katılımcıların çocuk hakları eğitimi için aile ve okul çevresini en önemli ortam olarak gördükleri, ailelerin çocuk haklarına yönelik bilgi sahibi olması ve çocuk hakları eğitiminin küçük yaşta, aile içinde başlaması gerektiği yönünde bir düşünceye sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Buna karşın Tablo 4'te çocuk haklarıyla ilgili bilgi alınan kaynaklar arasında ailelerin diğer kaynaklara göre daha düşük yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcılar tarafından, çocuk hakları eğitimin önemli bir paydaşı olmasına rağmen ailelerin çocuk hakları eğitimi konusunda sorumluluklarını tam olarak yerine getiremediklerinin düşünüldüğü sonucu çıkarılabilir. Çocuk hakları eğitiminde sorumluluğu bulunan kişiler arasında ikinci sırada yer alan öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilgi alınan kaynaklar arasında da ikinci sırada yer alması (Tablo 4) birbirini destekleyen bulgulardır. Ayrıca bu veriler, öğretmen adaylarının çocuk hakları eğitimi konusunda kendi üzerlerinde sorumluluk hissettikleri ve öğretmenleri çocuk hakları eğitiminin önemli bir paydaşı olarak gördükleri, dolayısıyla bu konuda mesleki bilince sahip oldukları şeklinde değerlendirilebilir. Kardeş vd. (2017)'nin çalışmasında öğretmen adaylarının çocukların haklarını korumada en önemli paydaşlar arasında aile, öğretmen, adalet çalışanları ve genel olarak toplumu ifade ettikleri vurgulanmaktadır. Bu anlamda aileler ve öğretmenlerin çocuk hakları söz konusu olduğunda akla ilk gelen paydaşlar olması bakımından araştırmalar benzerlik göstermektedir.

Çocuk hakları eğitimi vermesi gereken kurumlar söz konusu olduğunda katılımcılar, MEB ve YÖK'e bağlı eğitim kurumlarını öne çıkarmaktadır. Bu durum öğretmen adaylarının çocuk hakları eğitimi daha çok eğitim kurumlarının sorumluluğunda gördüklerini göstermektedir. Yılmaz (2019) da araştırmasında öğretmen adaylarının, çocukların eğitim hakkının Millî Eğitim Bakanlığı tarafından güvence altına alındığını düşündüklerini tespit etmiştir.

Katılımcıların çocuk hakları eğitimi konusunda sunduğu önerilere bakıldığında çocuk haklarının ayrı bir ders olarak okutulması, çocukların eğitilmesi, aile ve toplumun bilinçlendirilmesi, çocuk haklarının uygulamada yaygınlaştırılması vb. ön plana çıkmaktadır. Bu öneriler, aynı zamanda Tablo 4'te yer alan çocuk haklarıyla ilgili bilgi kaynakları (öğretmen) ve tablo 7'de yer alan çocuk hakları eğitiminde sorumluluğu bulunan kişilere (aile, öğretmen) ilişkin bulgularla da örtüşmektedir. Yılmaz (2019)'ın çalışmasında öğretmen adaylarının benzer olarak yasal düzenlemeler yapılması, çocukların okullandırılması (eğitilmesi); ailelerin, çocukların ve genel olarak toplumun çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesi vb. öneriler sundukları tespit edilmiştir. Kozikoğlu (2019)'nun araştırmasında da öğretmenler; okul öncesinde çocukların haklarını daha iyi öğrenebilmeleri, okul öncesi kurumlarında çocukların katılımlarını veya katılım hakkının sağlanabilmesi için ailelerin bilinçlendirilmesi, toplumdaki tüm bireylerin çocuk hakları konusunda eğitilmesi gibi öneriler sunmuşlardır. Bu öneriler, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. Maddesi ile [*Taraf Devletler, sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt eder.* (www.unicef.org)] ile de paralellik göstermektedir.

Bu araştırmanın verilerinden hareketle, öğretmen adaylarının genel olarak çocuk haklarından

haberdar ve konuya karşı duyarlı oldukları söylenebilir. Çalışmada öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları ve tutumlarında etkili olabilecek faktörler incelenmiş, araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları ve tutumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Leblebici ve Çeliköz (2016)'ün öğretmen adaylarıyla, Doğan vd. (2014)'nin altı üniversitede okul öncesi öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarda katılımcıların genel olarak çocuk haklarına yönelik tutumlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ayrıca öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik olumlu tutuma sahip olmalarında öğrenim gördükleri öğretmenlik programı, cinsiyet, lisansta ve lisans öncesinde çocuk haklarıyla ilgili ders alma durumu, en uzun süre yaşanan yer, aile tipi, anne ve baba eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yılda okunan kitap sayısı ve kardeş sayısı alt faktörlerinin etkisi de incelenmiştir. Bu faktörlerin tutum üzerindeki etkisinde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Katılımcılar, çocukları yetiştirecek öğretmenlik mesleği için aday konumdadır ve yaklaşık %70'i üniversite öğrenimi sürecinde çocuk haklarıyla ilgili ders almış durumdadır. Bu bakımdan alt faktörlerin katılımcıların tutumlarında anlamlı fark ifade etmemesi, aldıkları eğitimin katılımcılar arasındaki farkların etkisini azalttığı, farklılıklarına rağmen çocuk haklarına yönelik tutumlarının olumlu yönde gelişmesini sağladığı şeklinde değerlendirilebilir. Benzer şekilde Doğan vd. (2014) ile Pilatin ve Ahmetoğlu (2020)'nin okul öncesi öğretmeni adaylarını kapsayan çalışmalarında katılımcıların çocuk haklarına yönelik tutumlarında sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi, aylık gelir düzeyi, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer ve çocuk haklarına ilişkin ders alma durumlarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Karaman Kepenekçi ve Baydık (2009) araştırmalarında zihin engelliler öğretmeni adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarında cinsiyetin etkili olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Yaşar Ekici (2014)'nin formasyon eğitimi alan öğretmen adayları ile gerçekleştirdiği çalışmada da çocuk haklarıyla ilgili eğitim alma durumu değişkenine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Leblebici ve Çeliköz (2016, s. 314) araştırmalarında, öğretmen adaylarının bölümlerine göre çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklılık göstermediğini belirlemişler ve bu durumu “mesleki yatkınlık” etkeniyle açıklamışlardır. Bu araştırmadan farklı olarak Yaşar Ekici (2014), Leblebici ve Çeliköz (2016)'ün öğretmen adaylarıyla; Şehirli ve Ergin (2017)'in sınıf öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirdiği çalışmalarda kadın öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının erkek öğretmen adaylarına göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Yüksel ve Yazıcı (2019) araştırmalarında öğretmen adaylarının çocuk katılımı farkındalıklarının kadınlar lehine anlamlı yönde olduğunu ifade etmişlerdir. Dağlı (2022) cinsiyetin öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarına olan etkisini değerlendirdiği araştırmasında, konu üzerine yapılan çalışmaları değerlendirmiş ve öğretmen adaylarının çocuk haklarına karşı tutumlarının kadın öğretmenler lehine orta düzeyde anlamlı olduğunu tespit etmiştir. Bunun nedeni olarak, kadın öğretmen adaylarının annelik rolünü sosyal öğrenmeyle içselleştirmelerini sunmaktadır. Aynı çalışmada çalışmaların yürütüldüğü öğretmenlik alanı değişkeninin de anlamlı bir fark yarattığı ifade edilmektedir. Yaşar Ekici (2014)'nin araştırmasında da öğretmen adaylarının mezun oldukları lisans programı ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir. Doğan vd. (2014) ile Leblebici ve Çeliköz (2016)'ün çalışmalarında bu araştırmadan farklı olarak kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı fark bulunmuştur. Karaman Kepenekçi ve Baydık (2009), çocuk hakları ya da insan haklarına ilişkin ders almanın, Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı 1. ve 4. sınıftaki öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarını olumlu olarak etkilediğini saptamıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi çocuk hakları eğitiminin temel paydaşı öğretmenlerdir. Tüm öğretmenler eğitim öğretim sürecini çocuklarla yürütmektedir. Bu bakımdan çocuk hakları eğitimi şu an öğretim programında bu konuya yer veren dört öğretmenlik programıyla sınırlı kalmamalıdır. Eğitim fakültelerinde program ayırt edilmeksizin tüm öğretmen adaylarının (yeterli bilgiye ve olumlu tutuma sahip olabilmeleri için) çocuk hakları dersini ayrı ve zorunlu bir ders olarak almaları sağlanmalıdır. Bu çalışmada da olduğu gibi araştırmalar genel olarak öğretmenlerin çocuk hakları ve eğitimi konusunda bilgilerini yetersiz bulduğunu göstermektedir. İlgili programlarda var olan uygun derslerin içeriklerinde de konuya yer verilerek çocuk hakları ve eğitimine ilişkin mesleki yeterliliğin oluşması sağlanmalıdır. Bu bakımdan çocuk hakları eğitiminin hayatla iç içe, gerçekçi, uygun ortamlarda ve uygun materyal kullanımıyla, uygulamalı olarak gerçekleştirilmesi ve öğretmenlerin çocuk hakları yanında çocuk hakları eğitimi konusunda da bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Çocukların ve yetişkinlerin teknolojik aletlerle geçirdiği zamanın çokluğu ve dijitalleşmenin dünyada

ve toplum hayatında edindiği yer düşünüldüğünde çocuk hakları eğitiminde teknoloji ve dijital ortamlardan yararlanılması da çağın bir gereğidir. Çocuk hakları eğitiminde çocuk, aile ve okul (öğretmen) paydaşlarının etkileşimi artırılarak öncelikle aile ve okulda çocuk haklarına riayet edilmesi sağlanmalıdır. Toplum genelinde çocuk haklarının uygulanırlığı sağlanmalıdır. Çocuk haklarına yönelik yapılacak akademik çalışmalarda; daha geniş örneklemeler üzerinde çalışılması, öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik olumlu tutum geliştirmesinde etkili olabilecek diğer faktörlerin de ele alınması, ayrıca konunun aile ve çocuk boyutunun da dikkate alınarak detaylı şekilde irdelenmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

- Aiken, L. R. (1997). *Questionnaires and inventories: Surveying opinions and assessing personality*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Akyüz, E. (1999). Cumhuriyet döneminde çocuk hukukundaki gelişmeler. *Cumhuriyet ve Çocuk-2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, (Yay. Haz. Bekir Onur)*, Ankara: Ankara Üni. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 2, 491-505.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuk haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: MEB Yayınları.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/Milli_Egitim_Dergisi.html.
- American Statistical Association [ASA]. (1997). ASA series: What is a survey. <https://www.unh.edu/institutional-research/sites/default/files/media/2022-05/what-is-a-survey.pdf>.
- Balbağ, N. L. (2016). Haklarımız var: çocukların gözünden çocuk hakları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (24), 971-1005.
- Bilir Seyhan, G. ve Arslan Cansever, B. (2016). Öğretmen adaylarının “çocuk hakları”na ilişkin algılarının materyal tasarımları ve görüşleri çerçevesinde incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 98-119.
- Can, A. (2022). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Cılga, A. (2001). Çocuk hakları ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/Milli_Egitim_Dergisi.html.
- Cılga İ. (1999). Türkiye’de çocuk hakları çalışmaları. *Cumhuriyet ve Çocuk-2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, (Yay. Haz. Bekir Onur)*, Ankara: Ankara Üni. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları:2 506-516.
- Çocuk Haklarına Dair sözleşme, www.unicef.org/turkey/çocuk-haklarına-dair-sözleşme. Erişim Tarihi: Nisan 2023.
- Çocuk Vakfı. (2011). *Resimli çocuk hakları kültürü kitabı*, (Yay. Yön. M. Ruhi Şirin). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Dağ, H., Doğan, M., Sazak, S., Kaçar, A., Yılmaz, B., Doğan, A., ve Arıca, V. (2015). Çocuk haklarına güncel yaklaşım. *Cukurova Medical Journal*, 40(1), 1- 5.
- Dağlı, S. K. (2022). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının cinsiyete göre incelenmesi: bir Meta-analiz çalışması. *Scientific Educational Studies (Bilimsel Eğitim Araştırmaları)*, 6(2), 214-238.
- Doğan, Y., Torun, F. ve Akgün, H. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 503-516.
- Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları, *İlköğretim Online*, 10 (1), 160-168.

- Ersoy, A. F. (2012). Vatandaşlık eğitiminde ihmal edilen bir alan: evde ve okulda çocuk hakları eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 359-376.
- Fırat, H. (2013). Turkish education and children's rights. *Journal of Academic Research Part B*. 5(4), 412-419.
- Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı. (2003). "Çocuk hakları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 244-245.
- Karaman Kepenekçi, Y. ve Baydık, B. (2009). Zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (1), 329-35.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, K. (2020). Öğretmenlik mesleğine kuramsal bir bakış. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(17), 39-56.
- Kardeş S., Banko, Ç., Eren S. ve Antakyalıoğlu, Ş. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (54), 469-481.
- Kop Y. ve Tuncel, G. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını algılamaları. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 6 (1), 106- 124.
- Kuru Çetin, S. ve Taşkın Pelin, (2016). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları. *15th International Primary Teacher Education Symposium*.
- Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 380-405.
- Leblebici, H. ve Çeliköz, N. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları. *International Journal of Social Sciences and Education Research Online*, 3(1), 307-318.
- Maltepe S. ve Bayram, A. (2011). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çocuk hakları açısından incelenmesi. 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Bildiriler ve Atölye Çalışmaları)*, 05-07 Ekim, Ankara Üni. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara: Ankara Üni. Basımevi.
- Mertens, D. (1998). *Research methods in education and psychology*. New York: SAGE Pub.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul öncesi eğitim programı (ilkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, 7. Sınıflar)*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, 7. Sınıflar)*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- Neslitürk, S. ve Ersoy, A. F. (2007). Okulöncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretime ilişkin görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 245-257.
- Onursal, B. (2011). *Yaşam çizgisinde çocukluk ve ötesi (Türkiye'nin çocuk hakları fotoğrafına genel bir bakış) dünyadan büyüktür çocuk -çocuk ve çocukluk deneme kitabı-*, (Haz. M. Ruhi Şirin), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Özkan, R. (2005). Birey ve toplum gelişiminde öğretmenlik mesleğinin önemi, *Millî Eğitim Dergisi*, 33 (166). http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/166/index3-ozkan.htm. Erişim Tarihi: Nisan 2023.
- Özoğlu, S. Ç. (1992). Davranış bilimlerinde anket: Bilgi toplama aracının geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 321-39.
- Pilatin, G. ve Ahmetoğlu, E. (2020). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin

- tutumlarının incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 39(3), 117-136.
- Polat, O. (2006). Çocuk hakları ve sivil toplum. *Düşünce & Araştırma Dergisi*, 4 (16), 115-118.
- Şehirli, Y. A. ve Ergin, A. Z. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumları. Demokrasi Eğitimi (içinde). *Balkan Eğitim Araştırmaları* (Uluslararası Bilimsel Araştırma Kitabı). Trakya Üniversitesi Yayın No: 188. (s.101-112).
- Şirin, M. R. (2011). Türkiye'nin çocuk hakları haritası için. *Dünyadan büyüktür çocuk -çocuk ve çocukluk Deneme Kitabı-*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2012). Çocuk Edebiyatı Ders Notları, http://cocukvakfi.org.tr/wp-content/dosya/ders_notlari/1.1.pdf, Erişim Tarihi: Kasım 2022.
- Uçuş, Ş., Şahin ve A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 25-41.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 66-77.
- Yavuzekinci, M. ve Tatlı, S. (2020). Çocukların sahip oldukları haklara ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49 (228), 129-152.
- Yılmaz, S. (2019). Öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik görüşleri. *Uluslararası Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*. 3 (1), 1-17.
- Yüksel B. ve Yazıcı, Z. (2019). Öğretmen adaylarının çocuk katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının değerlendirilmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3, 457-477.

STRUCTURED ABSTRACT

Teacher Candidates 'Thoughts, Attitudes and Factors Effecting Attitudes About Childrens' Rights

Introduction

Child rights, which are articulated as the entitlements and privileges that children possess, have been embraced and safeguarded by the United Nations through the adoption of the Convention on the Rights of the Child. It is the responsibility of the signatory states to educate children about their rights and how to exercise them. Consequently, teachers bear the responsibility of guiding and enlightening the classes, schools, communities, and societies they serve. Thus, it is of paramount importance to conduct studies aimed at discerning the thoughts, attitudes, and determinants that influence teachers' perspectives and behaviors concerning child rights. This research endeavors to identify the conceptions, attitudes, and influential factors on child rights held by prospective teachers.

Methods

In order to ascertain the prevailing circumstances, a quantitative research approach, specifically the survey method, was employed. The study was conducted during the autumn semester of the 2022-2023 academic year at Muğla Sıtkı Koçman University (MSKU), Faculty of Education, involving a sample of 159 prospective teachers enrolled in the fourth year of the Early Childhood Education, Elementary Education, Social Studies Education, and Turkish Language Education programs. Data collection was facilitated through a researcher-developed questionnaire and the "Attitude Scale on Children's Rights," resulting in a two-part Information Collection Form. The gathered data were subsequently analyzed employing the SPSS 20.0 software package.

Results and Discussion

Based on the data obtained from the study, it can be observed that teacher candidates generally demonstrate a moderate level of reading habits, with 37.1% categorized as moderate readers and 33.9% as low readers. A significant percentage (83.0%) of the participants have read the Convention on the Rights of the Child. The majority of respondents (76.2% in Turkey and 62.9% globally) perceive the existing legal regulations concerning children's rights as insufficient. Furthermore, a considerable proportion (93.7%) of the participants believe that schools do not give adequate importance to children's rights to education. In terms of pedagogical perspectives, most teacher candidates (65.4%) advocate for the inclusion of a dedicated course on children's rights.

The concept of children's rights is generally understood by the participants as the "protection of children and their rights" (40.3% of the respondents). Internet sources (84.9%), teachers (77.4%), and social media platforms (62.9%) were identified as the primary sources of information on children's rights. Notably, teacher candidates (93.1%) emphasize that the "right to education" should be accorded the utmost attention by educators, with parents (95.6%) and teachers (94.7%) considered as the key individuals responsible for promoting children's rights to education. The recommendations put forward by the participants regarding children's rights education highlight the importance of teaching children's rights as a distinct subject, providing education for children, raising awareness and informing families and communities, and fostering the practical implementation of children's rights.

Based on the findings of this research, it can be asserted that the participants, who are prospective teachers, generally exhibit awareness of children's rights and demonstrate sensitivity toward the subject matter. Their attitudes towards children's rights are predominantly positive and characterized by a high degree of endorsement. Factors such as the teacher education program they are enrolled in, gender, exposure to pre- and post-licensure courses on children's rights, length of residency in a particular location, family structure, parental educational attainment, income level, annual book consumption, and the number of siblings were found to have no statistically significant influence on their attitudes. It is believed that receiving education specifically on children's rights mitigates the impact of demographic variations and contributes to the cultivation of favorable attitudes towards children's rights, regardless of individual differences.

All educators assume the responsibility of managing the educational process in collaboration with children. As a result, the current inclusion of child rights education in the curriculum for Early Childhood Education, Elementary Education, Social Studies Education, and Turkish Language Education programs should not be regarded as the sole means of addressing this subject matter. Instead, it is imperative to ensure that all teacher candidates enrolled in education faculties are compelled to undertake a distinct and obligatory child rights course. By incorporating the topic of child rights into the content of pertinent courses within these programs, the cultivation of professional competence in this domain can be fostered. Moreover, harnessing the potential of technology and digital platforms is a requisite for effective child rights education, aligning with the demands of the contemporary era. In order to promote adherence to child rights, it is crucial to enhance the interaction among children, families, and educational institutions, thereby establishing a foundation that prioritizes compliance with child rights within both familial and scholastic environments. Consequently, similar to prevailing societal norms, the proliferation and implementation of child rights should be embraced as integral tenets of the broader social fabric. In the realm of academic research on child rights, it is recommended to expand the scope of investigations to encompass more expansive

samples, consider additional factors that contribute to the formation of favorable attitudes toward child rights among prospective teachers, and undertake a comprehensive examination of the subject matter that duly acknowledges the familial and child-centric dimensions of this discourse.

